

DEBATT: "Ett svagt underbyggt och långtgående ingrepp i yttrandefriheten"

Debatt

Publicerad: 2022-01-25 11:53

DEBATT – av Ingemar Folke, pensionerad advokat verksam i ärenden som rörde tryckfrihet och annan yttrandefrihet och Nils Funcke, journalist, författare, publicist och debattör i yttrandefrihetsfrågor.

Regeringens ambition att införa brottet utlandsspioneri innebär begränsningar av insynen, anskaffarfriheten och meddelarfriheten. Risker är att oegentligheter och övergrepp vid internationella insatser inte uppdagas. Vad som ska vara hemligt kommer att avgöras av utländska befälhavare, inte av Sveriges riksdag.

Förändringar av våra grundlagar har traditionellt föregåtts av beredning inom en parlamentariskt sammansatt kommitté med grundtanken att förslagen ska bygga på brett samförstånd. Det har visserligen inte visat sig utgöra en garanti mot inskränkningar av våra fri- och rättigheter. Men med direktiv som betonar betydelsen av yttrandefriheten samt med expertgrupper och sekreterare med kunskaper i konstitutionella frågor blir avvägningarna mellan olika intressen som regel analyserade på djupet.

Frågan om införandet av utlandsspioneri däremot har utretts av en särskild utredare och har därefter beretts inom justitiedepartementet. Perspektivet har varit att tillgodose ett outtalat krav från utländska stater och mellanstatliga organisationer. Tryck- och yttrandefrihetsintresset har setts och behandlats som en bisak.

Regeringen vill införa tre nya brott, utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri samt röjande av hemlig uppgift i internationellt samarbete, proposition 2021/22:55.

Utlandsspioneri innebär att någon "för att gå en främmande makt eller motsvarande tillhanda, obehörigen befordrar, lämnar eller röjer en hemlig uppgift" som förekommer inom ramen för Sveriges

samarbete med en annan stat eller mellanfolklig organisation eller i en organisation där Sverige är medlem. Gärningen är straffbar, om uppenbarandet av uppgiften "är ägnat att medföra allvarligt men för Sveriges förhållande" till en annan stat eller mellanfolklig organisation.

Enligt förslaget ska en sådan gärning inte utgöra brott, om det var försvarligt att röja uppgiften. Denna säkerhetsventil kan inte beskrivas som annat än kosmetika för att lugna kritiska remissinstanser. Det är svårt att tänka sig en situation där det skulle anses försvarligt och därmed straffritt att avsiktligt ha gått en främmande makt tillhanda.

Även om avsikten inte är att tillhandagå en främmande makt ska ett röjande av hemliga uppgifter vara straffbart. Att överhuvudtaget befatta sig med en sådan hemlig uppgift kan i allvarliga fall utgöra "grovt obehörig befattning med hemlig uppgift". Då skyddas inte den som till exempel anskaffar och/eller lämnar en uppgift vidare för offentliggörande av anskaffar- och meddelarfriheten.

Regeringen är dramatisk i sin beskrivning av vad som kan hända om de nya brotten inte införs. Det skulle kunna minska "tilltron till svenska myndigheter" och viljan att samarbeta och utbyta information med Sverige. Ytterst skulle det enligt regeringen kunna leda till att "Sverige blir utestängt från bilaterala och multilaterala samarbeten som är nödvändiga för att skydda landet".

För att motivera införandet av nya straffbestämmelser och i synnerhet när det gäller nykriminalisering på grundlagsnivå krävs starka motiv och övertygande argument enligt regeringen. Men regeringen hänvisar bara till fiktiva exempel och antaganden. Inte heller redovisas belägg för att den enligt regeringen idag otillräckliga lagstiftningen skulle omöjliggjort eller ens försvårat det samarbete som varit en del av Sveriges utrikespolitik i årtionden.

Enligt propositionen ska lagförslagen även få genomslag i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Att den som vill gå en främmande makts ärende skulle ta omvägen över svenska massmedier eller starta en webbplats med registrerad utgivare och där publicera hemliga uppgifter är långsökt. För den som vill störa en internationell insats framstår det som mer rationellt att inte offentliggöra uppgifterna utan lämna dem vidare direkt för att undvika motåtgärder. Några exempel på verkliga fall eller ens incidenter anförs inte. I stället nöjer sig regeringen med antaganden och plattityder om "att mediebranschen för närvarande är snabbt föränderlig" och att det är "närmast omöjligt att överblicka hur brottslighetens metoder kommer att utvecklas."

Den svenska offentlighetsprincipen och meddelarfriheten utgör två grundpelare för att sådant som en myndighet inte själv vill eller förmår korrigeras och beivras ska kunna komma i dagens ljus. Gränserna för insynen bestäms av Sveriges riksdag genom bestämmelserna i grundlag och offentlighets- och sekretesslagen.

En offentliganställd person som bryter mot sin tystnadsplikt eller lämnar ut en handling med sekretessbelagda uppgifter kan straffas enligt befintliga lagar. Det kan gälla uppgifter som faller in under utrikessekretessen och försvarssekretessen. Enligt svensk lag gäller sekretess också inom samarbetet inom EU samt det samarbete som regleras i avtal med andra länder och mellanstatliga organisationer. För vissa uppgifter gäller kvalificerad sekretess som bryter skyddet mot efterforskning och förbudet mot repressalier mot uppgiftslämnare.

De föreslagna bestämmelserna om utlandsspioneri ska "träffa uppgifter som behandlas som hemliga inom ramen" för det internationella samarbetet och som "relativt enkelt kan konstateras vara hemliga i det enskilda fallet t.ex. genom hemligstämpling, en order till underlydande eller ett anslag om förbud för obehöriga att skaffa sig tillträde". Även själva existensen av ett samarbete ska enligt regeringen kunna klassas som hemlig

Det innebär att inom en freds- eller säkerhetsfrämjande insats kommer den som för befälet, många gånger en högre utländsk officer, att bestämma vad som ska vara hemligt. Det kan leda till att uppgifter som enligt idag gällande svenska lagar med självklarhet skulle betrakta som offentliga blir hemliga. Bestämmelserna är utformade så att de inte bara träffar den svensk som deltar i en insats utan alla som på olika sätt och i olika led befattar sig med uppgiften och i slutändan även den utgivare i Sverige som publicerar uppgiften. Straffbestämmelserna är tänkta att tillämpas även om Sverige inte deltar i en insats men där insatsen äger rum inom ramen för en organisation där vi är medlem, till exempel EU, OSSE och FN.

Enligt förslaget ska röjandet av uppgifterna vara brottsligt, bara om uppenbarandet av dessa "är ägnat att medföra allvarligt men för" Sveriges förhållande till andra stater och mellanfolkliga organisationer. Enligt regeringen ska bestämmelsen tillämpas restriktivt. Som exempel nämns uppgiftsröjande som har en "potential" att leda "till ett långvarigt avbrott i Sveriges mellanstatliga förbindelser eller till att Sverige stängs ute från fortsatt samarbete eller inte längre får delta i utbytet av hemlig information". Med denna skrivning blir den andra statens eller organisationens reaktion på avslöjandet direkt avgörande vid menprövningen. Utländska stater eller organisationer kommer därmed att utöva ett starkt inflytande på vår informationsfrihet.

Regeringen skriver att det krävs "starka skäl" för att ändra grundlagarna "särskilt om det kan leda till en utvidgning av det straffbara området" och att "kriminalisering av yttranden ... alltid skett med eftertanke och stor återhållsamhet".

Trots denna insikt och en massiv kritik från såväl medier som juridiska instanser både vad gäller grunderna för att göra utlandsspioneri till ett yttrandefrihetsbrott som detaljutformningen har regeringen framhärdat. Förslaget utgör ett tydligt exempel på en bra-att-ha-lag, inte en genomtänkt och välavvägd grundlagsändring.

Även om intentionerna med internationella insatser är de bästa förekommer missförhållanden och rena övergrepp. Vi har sett det i Kongo 2003 där svenska FN-soldater blev vittne till hur franska soldater torterade en ung kongoles. I Centralafrikanska republiken där soldater i den fredsbevarande FN-styrkan 2013 utsatte barn för sexuella övergrepp. Ibland uppdragas hur själva grunden, motivet, för en insats är svag eller i värsta fall fabricerad. I andra fall hur ansvaret för tolkar brister eller att svenska soldaters utrustning inte är tillräcklig. För att sådana uppgifter ska kunna uppdragas krävs ett starkt skydd för både den som lämnar uppgifterna och den som offentliggör dem. Den svenske diplomaten Anders Kompass stängdes av för att han avslöjade de allvarliga missförhållandena i Centralafrikanska republiken. Ingen som visar samma kurage som Kompass ska kunna misstänkas och eventuellt åtalas för utlandsspionage.

Propositionen behandlas under de kommande månaderna av ledamöterna i riksdagens konstitutionsutskott. Återstår att se om fler än liberalerna och vänsterpartiet förmår att sätta samhälls- och allmänintresset främst och värna meddelarfriheten och den undersökande journalistiken.

DAGENS JURIDIK

red@dagensjuridik.se